

Proposta d'edició

Història de las amors e vida del cavaller París e de Viana, filla del dalfí de França

[1] En lo temps del gran emperador Carles, rey de França, fill del rey Pepí, qui¹ de la una part d'Espanya lançà los moros e de aquella tragué e expel·lí lur infael e cruel senyoria, era dalfí de la ciutat de Viana un noble baró, per nom Godoffré de Lançó, del linatge real del emperador e per aquell molt amat. Aquest, tenia per muller² Viana, filla del comte de Flandes, discreta e³ virtuosa; la qual, après de haver stat per set anys sens infants, parí una filla molt bella, de qui⁴ fon feta gran festa e fon⁵ nomenada Viana. E fon donada a criar a una noble dona qui havia una filla⁶ dita Ysabel, que fon en lo servey de la dita Viana criada. Aquesta Viana cresqué en tanta bellesa y saber de letres y⁷ música que maravella era e en totes coses segons lo desig seu era servida.

[2] Aquest dalfí havia en sa terra un noble home e de gran linatge, per nom micer Jacobo, qui havia un sol fill nomenat París en qui era tota sa sperança⁸, molt gran sonador e cantador, lo qual en edat de setze anys fon faent⁹ e valent de sa persona que era cosa maravellosa. E tenie's molt ataviat de vestir e adreçat de coses de guerra e de caça, que basta/[a.ii^f]ra per star-ne servida una real persona. E per ço era molt amat per lo emperador e per lo dalfí. Aquest París tenia gran amistat ab un fill de un cavaller apellat Adoardo, los dos de una edat, e amaven-se molt. Aquests dos eren¹⁰ sonadors e cantadors, però més París. Adoardo era molt enamorat de una noble dona del comtat de Braybant. París no·s curava de amors, posat que havia un any tenia grat per estrem de Viana, filla del dalfí, e com més anave lo amor més li augmentava. Però com pensava aquell amor no era yqual¹¹, desliverava dexar-lo. Viana no apercebia les intencions de París, perquè ell no·s¹² gosave demostrar com los altres barons qui per amor d'ella fahien¹³ moltes coses de cavalleria.¹⁴

[3] París sacretament ab Adoardo les nits anave¹⁵ vers la part on dormia la bella Viana e aquí sonaven e cantaven maravellosament, en què lo dalfí, sa muller e Viana prenien molt gran pler¹⁶. E, volent lo dalfí saber qui eren, féu un gran convit on tots los sonadors de instruments foren¹⁷. E com no y fossen aquells per qui·s fahia, anujàsse'n¹⁸. Viana, vaent que en lo convit no y eren/[a.ii^v] los qui venien cascun vespre debaix de la sua finestra, dix a Ysabel:

–Què és açò que cascuna nit vinguen ací tan merevellosos cantors e sonadors e no sàpia qui són?¹⁹ Crech que per amor mia venen.

[4] E lo dalfí, per fer-ne pler a sa filla Viana, ordenà que ·x· hòmens armats stiguessen amagats cerca de on aquests sonaven²⁰ e, com haguessen sonat, los menassen devant ell. Per què venguda la nit, París e Adoardo vengueren al loch acostumat ab un mosset qui·ls portave los instruments e sonaren molt millor del que solien. E, com hagueren sonat, los deu²¹ hòmens isqueren dient·los havien anar davant lo dalfí. E París dix a Adoardo:

–Ja veus en quin punt som, e desplau-me per mi hages enuig. En veritat yo més ame la mort que si venia davant lo dalfí, veges què aconselles. Lo mosset és de guardar com nós matexs²², car per ell seríem descoberts²³.

Adoardo respòs:

–De mi no curs sinó tant com de la tua persona.

París dix als deu²⁴ hòmens:

–Senyors, lexau-nos²⁵ anar, car nosaltres som al servey e honor del senyor dalfí, mas no yriem ara devant²⁶ ell.

E los ·x· hòmens digueren que forçat los era de anar²⁷. París e Adoardo, conexent que forçat los era fer armes,²⁸ se defeneren, que ells ab lo mosset se n'anaren sens lesió de lurs persones e feren molt de dan en los deu hòmens.²⁹

[5] Vengut lo dia, los deu hòmens arribaren devant³⁰ lo dalfí narrant-li lo dan que pres havien³¹/[[a.iii^r]] ab gran vergonya³², de què lo dalfí fon molt anujat³³ e féu-hi anar l'altre³⁴ nit tanta gent que bé foren par a cent hòmens. Mes París no y tornà més, ans tench molt sacret³⁵ lo cas. E a Viana pesà molt no poder saber los qui sonàvan, tant³⁶ restà enamorada que no podia parlar sinó d'ells. E París vehent quant parill era descobrir ses intencions desliverà apartar-se'n, e tots dies anava a casa del bisbe de sanct³⁷ Lorens e ab ell passava sa vida en gran pensament³⁸.

[6] Lo dalfí, vehent que Viana stave³⁹ pensosa per no poder saber qui eren los sonadors, per alegrar-la ordenà un torneig, per execució del qual tramés per tota França e Anglaterra que tot baró o cavaller qui volgués fer actes de cavalleria per amor de dames que fossen en la ciutat de Viana lo primer dia de maig; car Viana, filla del dalfí, posava un escut de cristal⁴⁰ per al qui més esforçat seria ensemps ab una molt richa⁴¹ garlanda sua. Sabut per tota França e Anglaterra, la major part dels barons se aparellaren⁴² per ésser al torneig, en especial⁴³ alguns barons qui eren enamorats de Viana, dels quals eren Phelip de Borbó, nabot⁴⁴ del rey de França/[[a.iii^v]]⁴⁵; Adoardo, nabot del rey de Anglaterra; Anthoni, fill del comte de Proença; lo comte Isnaldo; Assallon, nabot del comte de Proença; Girardo, fill del marquès de Montferrat; Lanço, fill del duch de Gaunes. Aquests set barons vengueren per amor de Viana, molt adressats, ab molts d'altres⁴⁶.

[7] Veent París lo aparell de aquesta festa tan noble, per consell de Adoardo desliverà anar secretament, e trameteren per cavalls e feren selles e armes ab senyals blanques. E lo dalfí féu convit a molts dels barons qui eren arribats per causa de la festa, on hagué grans sons de istruments; mes a Viana semblava no res, pensant en aquells qui tant la havien enamorada.

[8] Lo jorn del torneig arribat, tot hom fon aparellat segons és de costuma. Arribà la il-lustríssima senyora en companyia de la senyora sa mare e servida de molts cavallers e dames, vestida a la francesa: uns tapins xichs de vellut vert; lo brial de domàs burell, sembrat de unes manades de fe brodades, en les fulles molts maragdes e en les flors balaixs e robins, cosa rica, y en la vora de la falda e cabés unes letres de or de martell en què·s legia:

«té la fe poder tant gran
sobre nostra voluntat
que l'esforça més del grat»;

una roba ab gran falda que una dama portava de brocat carmesí morat y en lo cap ligassa de la terra y en lo bras la garlanda qui era lo pris de aquella festa. E París e Adoardo vingueren tots blancs e posaren-se a una part, e algú no·ls conexia. E ans del torneig, lo dalfí manà que cascú per si faés mostra per lo camp. E Viana dix a Ysabel:

–Què·t par de aquests cavallers? Quals fan més per la mia amor?

Ysabel respòs:

–Aquell qui porta la corona d'or o aquell qui té lo leó de atzur me paren millor.

Dix Viana:

–Germana, aquells qui no tenen algun senyal me obliguen molt més dels altres.⁴⁷

[9] Com tots los cavallers foren aparellats, vénch primer aquell de la corona d'or e ysqué-li altre cavaller e encontraren-se de tant poder que trencaren las lanças e meteren mans a les spases e feriren-se tant, que molts ne anaren a terra. E molts de

*aquells animosament tornaren en les selles e cascú s'esforçava haver-ne la honra. E com vénch al vespre, molts de aquells eren cansats, mes París, tant sforçat al vespre com al matí, donave tals colps, que negú no-l gosave sperar. Lo torneig acabat, gran honor fon dada al cavaller no conegut de les armes blanques. E fon menat al cadafal del dalfí e fon-li donat l'escut de crestall. E de present París se'n tornà secretament ab Adoardo. Anava sovint a casa del bisbe de san Lorens, no faent demostració alguna, sperant que·s diria.*⁴⁸

[10] *Lo dalfí stech no poch desijós de saber qui era stat lo cavaller tant secret. E los cavallers tornaren-se'n parlant de la molt gran gentilesa de Viana e de la sua discreció, tant, que se'n mogué entre·ls barons grans diferències. Alguns qui amaven la filla del duc de Normandia e altres qui amaven Costança, germana del rey d'Anglaterra, dehien que eren més belles que Viana. És ver que Viana avançave totes aquestes de graciositat e bellesa. Tant fon gran la contesa de aquestes, que Joan de Flandes se enfelloní contra lo frare del rey de Boèmia e·s nafraren malament, tant, que vénch a saber al rey de França, qui, duptant açò no fos ocasió de gran dan, tramès a dir a tots los barons e cavallers que vinguessen tots davant ell e daria en lurs diferències sentència de què tots serien contents.*

[11] *E pensà lo rey que ordenàs un torneig per amor d'aquestes dames, a ·viii· de setembre en la ciutat de París e qui més sforçat d'armes fos se n'aportàs la honor de aquella festa. E aquella donzella qui millor fos defesa fos declarada per més bella de tota França, Anglaterra e Flandes. E tramès lo rey a dir als parents d'aquestes tres donzelles que vinguessen en aquella festa. E cascú de aquells tramès per amor d'elles joyes, les quals fossen donades al més sforçat. E cascú de aquells trameteren la cosa que millor e més rica pogueren.*⁴⁹

[12] *Primerament, per Costança d'Anglaterra fon tramesa una molt rica corona orlada de perles e de pedres precioses. Lo duch de Normandia tramès per sa filla una garlanda molt rica e de gran preu. Lo dalfí tramès per amor de sa filla Viana un rich capell francès orlat de perles e de pedres, lo qual li havia donat una noble dona de França. París, que veu que axí gran festa se aparellava en França, aconsellàs ab Adoardo del anar·hi, lo qual li dix que anàs e secretament, per què si no anava tostemps se doldria. Per què París acordà de anar e secretament apparellà's molt bé de armes e de cavalls.*⁵⁰

[13] *Lo rey de França féu spatxar lo camp e féu·hi fer cadafals on poguessen star les gents. És ver que algunes de les tres donzelles no y foren, e per ço lo rey féu fer tres banderes en loc d'elles, la una ab lo camp blanch ab letres d'or que deyen: «Viana, filla del dalfí de França»; l'altra ab lo camp vert ab letres d'argent que deyen: «Costança, germana del rey d'Anglaterra»; l'altra ab lo camp blau ab letres de perles qui deyen: «Floriana, filla del duch de Normandia». E féu partir lo camp en tres parts e en cascuna part féu metre una bandera.*⁵¹

[14] *E vengut*⁵² *lo jorn del torneig, foren ajustats en la ciutat de París molts cavallers de França, d'Anglaterra,*⁵³ *Flandes, Spanya, Alamanya, Lombardia e de altres parts. En lo qual dia lo rey féu metre aquelles tres banderes ab aquelles tres joyes qui·s mostraven gran cosa en lo mig del camp. E lo rey de França stech en peus e parlà molt alt:*

–Barons, tot hom se meta sota aquella bandera que vol mantenir per amor de la sua senyoria⁵⁴ e aquesta cavalleria sia de amor e de cortesia. Emperò bé volem que cascú fassa com més valentment puga, car bé us deveu tenir per honrats que us combatats⁵⁵ per les més belles dames del món. E us dich que aquell qui haurà la honor del camp haurà lo preu de la cavalleria e aquestes tres banderes ab les tres joyes qui y són. E aquella donzella qui millor serà defesa daré sentència que sia la més bella del món e haurà lo preu de la bellesa de tota França, Anglaterra e de Flandes. E la reyna

tramet aquesta corona que sia posada al cap de aquella per senyal que haurà la honor de aquesta festa. /[[a.v^r]]⁵⁶

[15] E manà que la bandera Floriana fos la primera que faés mostra per lo camp e sote aquesta se meteren tots los qui la amaven, so és, Johan, fill del comte de Flandes, Felip, nabot⁵⁷ del rey de França, lo fill del duch de Burgunya, lo fill del comte Ysnaldo, lo fill del comte de Proença e Jofre de Picardia, e après de aquests molts d'altres⁵⁸. Après aquesta bandera, vénch la de Costança, la qual acompanyaven Fradericho⁵⁹ de Valoys; Johan, germà del rey de Boèmia; lo germà del duch de Burgunya; lo duch de Braybant, e après de aquests molts d'altres. Après vénch la de Viana, on anaven Origo, fill del duch de Borbó; lo fill del rey d'Anglaterra; lo fill del comte de Proença; París, fill de micer⁶⁰ Jacobo; lo fill del marquès de Montferrat⁶¹; tres fills del duch de Gaunes; Johan Peralló, duch de Normandia, e après d'ells molts altres cavallers, tots rics de paraments y simeres⁶². Feta la mostra, aquesta bandera tornà en son loch. E per cert gran cosa era veure tant noble festa. Lo dalfí e lo pare de París vengueren en aquella jornada.⁶³ /[[a.v^v]]

[16] E a hora⁶⁴ de vespres vénch en lo mig del camp lo fill del comte de Flandes e vénch-li al encontre lo frare del rey de Bohèmia, qui per aquell fon ferit axí durament que·l mes a terra. Après vénch lo frare del rey d'Escòcia, qui axí mateix fon per aquell derrocat. Après vénch Origo de Borbó, e tots aquests derrocà lo fill del comte. Après vénch Adoardo, fill del rey d'Anglaterra e ferí aquest tan poderosament que li trencà lo braç⁶⁵. E aquest derrocà ·v· cavallers. Après vénch Jofre de Picardia e derrocà aquest Adoardo, e après d'ell ·vi· cavallers.

[17] A la fi la sort vénch a París e feriren-se tant fortment que los dos ne anaren a terra, per què tornaren a la junta e París farí⁶⁶ tan poderosament a Jofre, que·l mes a terra molt luny de son cavall e, al colp, lo caval de Jofre sclatà e per ço la gent dix que tornassen a la junta. Mes París, com no era conegut, no havia qui parlàs per ell; mas al rey paria que Jofre fos vençut, dient que no volria fer tort al cavaller no conegut,⁶⁷ com a bon cavaller. E tramès-li un cavaller dient com al rey aparia que Jofre fos vençut, mes si ell volia justar altra volta per cortesia, que fos a sa voluntat, car ell li donava victòria de aquell torneig. E París respòs que la bellesa de Viana era tanta, que lo obligava de justar ab lo cavaller una e tantes voltes fins se mostràs vençut sens contrari. Les quals paraules aparegueren al rey que eren de gran noblesa e virtut, dient que ell devia ésser noble ca/[[a.vi^r]]valler.

[18] Lavors París mudà de cavall que⁶⁸ Adoardo li tenia aparellat⁶⁹ e tornaren a la junta e feriren-se de tan gran poder la hu a l'altre, que Jofre vénch a terra del cavall molt durament. A la fi, de part de Viana no romàs sinó París tot sol. E de la part de Floriana no restaren sinó tres. E de la part de Costansa, altres tres. E digueren que la junta romangués fins l'endemà. E París dix que no, e ferí tan sforsadament⁷⁰ que algú no li gosà star davant.

[19] E axí, portat lo camp a fi, fon menat al cadafal del rey e foren-li donades les tres banderes ab les tres joyes e la honra de aquella festa. E molt secretament, París e Adoardo se'n tornaren en lo dalminat e París tornà visitar⁷¹ lo bisbe de sanct⁷² Lorens, qui·l reebé ab gran amor, encobrint tota cosa del que era stat sperant que·s dirie⁷³ de la festa.⁷⁴

[20] Los altres cavallers se'n tornaren⁷⁵ cascú en lur terra anojats⁷⁶, no portant alguna joya de la enamorada⁷⁷ e lo rey convidà lo dalfí e lo pare de París. E la reyna donà al dalfí una corona que donàs a sa filla en senyal de la més bella dama⁷⁸. Lo dalfí e lo pare⁷⁹ de París se'n tornaren en lo dalminat molt alegres e la filla hisqué⁸⁰ a abraç'1⁸¹ segons ha/[[a.vi^v]]via acostumat e ell la besà e la abraçà dient-li:

–Aquesta corona que yo us pos al cap vos tramet la reyna de França en senyal de la més bella donzella. Vós haveu haguts prou contrestadors, mes millors defenedors, bé que y és⁸² estat⁸³ mester; car de cascuna part restaven tres cavallers molt forts e de la part vostra no restava sinó un cavaller de França sens senyal e és-se'n partit que ni lo rey ni altres han pogut saber qui era. E per ço vós no sabeu a qui haver⁸⁴ gràcies de tanta honor. Lo pris de les tres banderes li és stat donat ab les tres joyes. Prech a Déu li do honra e exalçament.⁸⁵

[21] Viana restà molt enojada⁸⁶ per no poder saber lo cavaller qui era, dient a Ysabel:

–Germana, e no deguí⁸⁷ yo l'altre dia que era amada per lo més valerós cavaller⁸⁸ de tota França? Per cert, germana, aquest és aquell qui tant bé sota la mia finestra sonà e cantà tantas nits e qui⁸⁹ vencé lo torneig en aquesta ciutat de Viana. E ara mira quanta honra m'è feta. Bé tinch a desventura no poder saber qui és, bé és rahó sia ma vida trista per no saber a qui ame.

E començà's a plànyer molt e en tal pensament passà molts dies la sua vida. /[[a.vii^f]]⁹⁰

[22] Lo pare de París, qui⁹¹ no havia vist son fill en la festa, hagué gran dolor e una nit, dormint ab son fill, dix-li:

–Fill, de tu sperava haver honra e plaer, mes ara veig-me⁹² lo contrari, car tu solias⁹³ anar en festes e fer actes de cavalleria e⁹⁴ ara he vist no est stat en aquesta festa. E no pots partir-te del bisbe, tinch a maravella de què és venguda tan gran amistat⁹⁵.

Al qual París res no respòs e lo dia après, lo pare dix a Adoardo⁹⁶:

–Yo veig la gran amistat que tens ab⁹⁷ mon fill, qui lexa morir sos falcons e cavalls de fam e no va sinó ab aquest bisbe. Dupte⁹⁸ no-s faça religiós, lo que yo no poria veure e per so te deman per mercè⁹⁹ li parles e faces que, mudant ses obres, sia més alegre e larga¹⁰⁰ la mia vida.

Lo qual Adoardo aconsolà lo millor que pogué e, partint¹⁰¹ d'ell¹⁰², anà-sse'n a París dient-li:

–Yo veig que amor te danya tant que no est de tu mateix¹⁰³ e ton pare e amichs són en gran enuig per tu, per què placie't que vulles fer coses que més los plàsen¹⁰⁴.

E París dix-li:

–E què vols que fassa¹⁰⁵?

Dix Adoardo:

–Yo volria que anàssem a Braybant,¹⁰⁶ vuyt mesos ha no he vista ma senyora.

París fon content e aparellaren-se de armes e cavalls e totes coses necessàries a lur anada. E ans de la/[[a.viii^v]] partida, París dix a sa mare:

–Senyora, la clau de la mia cambra vos coman e plàcie-us no y entre nagú¹⁰⁷.

E cavalcaren e anaren a Braybant on¹⁰⁸ faeren galas d'armes¹⁰⁹, de què alcansaren¹¹⁰ fama e honra¹¹¹ e amor de dames.¹¹²

[23] En aquest temps lo pare de París fon malalt e fon-ne ocasió lo pensament del fill. E un dia lo dalfí lo anà a veure aconsolant-lo ab molt graciosa e discreta manera. E après alguns dies la muller del dalfí ab Viana foren a veure'l e visitar-lo demanant de son mal. E ell respòs que tot son mal havia per pensament del fill, duptant no-s faés hom de religió. E la dalfina lo aconsolà¹¹³ levant-li aquella opinió.

[24] Après, la mare de París mostrà a la dalfina e a Viana lo castell e primerament li mostrà una gran sala on¹¹⁴ havia diverses coses de combatre. Après, una cambra on¹¹⁵ havia diversos aucells de cassa¹¹⁶. Après, li mostrà la cambra on¹¹⁷ dormia París, en la qual havia molts atavios, e tals, que eren cosa real. Entre les quals belleses hi havia dues perxes grans, la una, plena de diversos draps d'or e de seda molt abtement lavorats; l'altre era plena de diverses cubertes de cavall¹¹⁸ d'or e de seda de gran valor. E Viana dix:

–Per cert, negú no·s deu meravellar si de aquest París és fet gran/[b.i^r] cars¹¹⁹, lo orde de les sues coses manifesta gran part de la sua valor.

[25] E mirant axí, Viana vahé¹²⁰ una cuberta de cavall tota blanca, la qual li aparech fos aquella que París havia portada en la ciutat de Viana e dix-ho a Ysabel e tota alterada no¹²¹ podia tenir-se en peus. E dix a sa mare congoxa li havia venguda e que·s volia reposar un poch en aquell lit e que li lexàs Ysabel. Tots isqueren¹²² de la cambra e Ysabel tancà la porta e elles entraren en un estudi no gran on¹²³ stave la ymatge de nostre Senyor ab lànties e canalobres d'argent. E aquí París se retraÿa per sas¹²⁴ devocions e aquí era la bandera bla[n]ca e totes les joyes que ell havia guanyades en la ciutat de París.

[26] Vehent¹²⁵ Viana aquestes coses, fon certa que París era aquell qui tant havia desijat saber e dix a Ysabel:

–Germana, quant és gran aquesta jornada per a mi, ara sé lo que tant he desijat e de aquesta cambra no desige¹²⁶ jamás partir-me.

A la qual dix Ysabel:

–Guardau, senyora, no fassau ne digau coses de què siau represa, car a vós no fa res la amor de aquest, bé sabeu que barons vos demanen que són de vostre¹²⁷ condició e aquest no¹²⁸ és.

E Viana, molt anujada, respòs:

–Per una folla presumpció tua no vull perdre tanta amor que fins ací he haguda¹²⁹ e, en veritat, la segona vegada que digues tals paraules no hauràs spay de dir-les-me. Mes si a mi has amor, hages-la a ell, car és la mia ànima sua. E si consideraves les sues nobleses tu lo stimaries més de cavaller del món./[[b.i^v]] E lo rey de França volria haver donat la una part del seu regne que Antoni¹³⁰ fill seu fos axí valent e sforçat. E no és algú qui·s¹³¹ puga ygualar al valer seu, perquè totes coses d'estima¹³² són en ell e, com totes li faltassen¹³³, pense¹³⁴ que la mia ventura m'è portada a la sua amor.

Viana e Ysabel prengueren les joyes per tenir-les fins a la venguda de París e exiren de la cambra. E tantost la dalfina e Viana, pres¹³⁵ comiat, tornaren a lur palau.¹³⁶

[27] Viana stava pensant dia e nit en la venguda de París, lo qual ab Adoardo arribaren de Braybant alegres. E París, ans de descavalcar, anà veure lo dalfí, més per amor de sa filla que d'ell. E al vespre, entrant en lo oratori per fer reverència a Déu, no vahé¹³⁷ les joyes, qui eren stades per Viana levades. E dix a sa mare que mal havia tenguda tancada la cambra sua; al qual dix sa mare que no y havia entrat algú sinó Viana. E París no replicà, pensant que algun ladre ho hagués pres, e no dexà de fer sa oració.

[28] E l'endemà visità¹³⁸ lo bisbe de sent¹³⁹ Lorens, qui·l rebé¹⁴⁰ ab gran alegria. Viana, que molt havia desijada la sua venguda, vahent-lo¹⁴¹ vestit d'una roba de brocat rich que se havia vestida a Braybant, folrada de valut¹⁴² carmesí ab una cadena de gran vàlua, refermà e¹⁴³ augmentà lo¹⁴⁴ gran amor¹⁴⁵ li tenia. E acordà ab Ysabel que tornassen les joyes a París. Per què un jorn, parlant Viana¹⁴⁶ a sa mare, dix-li: /[[b.ii^r]]¹⁴⁷

–Senyora mare, may no·m haveu manat parlar ab algun home de religió qui·m donàs doctrina de les coses divines. Ací és lo bisbe de sent¹⁴⁸ Lorenç, qui és sancta¹⁴⁹ persona, plàcie-us¹⁵⁰ que yo parle ab ell.

E la dalfina féu venir lo bisbe e aquí parlaren de moltes coses sanctes¹⁵¹. E al partir, Viana lo pregà que y tornàs lo sendemà, perquè li volia dir algunes coses de secret.

[29] Al matí, lo bisbe hi tornà e Viana li dix que algunes joyes eren stades levades de algun loch e ella sabia que eren de París e temie-se'n¹⁵² de consciència e volia-las-li¹⁵³

tornar, per què·l pregà que lo y digués e·l faés venir en aquell loch on li poguessen parlar.¹⁵⁴

[30] Lo bisbe, com a sancta¹⁵⁵ persona, ignorant les intencions de aquests, dix açò a París e·l menà al loch que havie emprès ab Viana, on¹⁵⁶ la trobaren ab Ysabel. E Viana los acullí ab molt graciosa manera, perquè era de les més gracioses del món. E pres París per la mà e, apartant-lo un poch perquè no fossen oyts, dix^{157 158}.

–París, stant vós absent¹⁵⁹, la senyora ma mare e yo anam a visitar¹⁶⁰ vostre pare, qui/[b.ii^r] era malalt. E cercant lo vostre castell en vostre retret, vahem¹⁶¹ algunes joyes e paregueren-nos tam bé que les prenguem e¹⁶² sabent que són vostres volem-les-vos tornar, demanant-vos perdó de la descortesia¹⁶³.

A la qual París respòs dient:¹⁶⁴

–Il·lustríssima senyora, visitar la senyora vostra mare e vostra senyoria a mon pare és estada mercè gran a nosaltres, vassalls vostres. E posat siam¹⁶⁵ de vosaltres, servos en major deute obligats que de feheltat¹⁶⁶ nos obliga, sotmetent-nos a tota ordinació de vostra il·lustríssima senyoria. Les joyes, si tenir-las no us és deserverey, soplich a vostra senyoria les vulla acceptar de ma voluntat. E són la major cosa mia, no per la vàlua, mes per ser-me stades donades per lo que tinch més car. E per ço no poria presentar-les sinó a vostra senyoria, de qui és tot lo de nosaltres.¹⁶⁷

–París, fi[n]s ací dissimulat haveu la voluntat vostra, mes ara no podeu, que no és en vós, per què us demane per la cosa que¹⁶⁸ més amau si sou vós lo que sonàs tantes nits baix del nostre palau e vencés lo torneig en aquesta ciutat portant-vos-ne la garlanda mia, e aquell qui en la ciutat de París restàs¹⁶⁹ de ·xxv· juntes de tants barons e cavallers, portant-vos-ne les tres banderes ab les tres joyes que nosaltres/[b.iii^r] havem preses en vostre retret, restant tant honrat de aquella jornada. Per cert, París, açò no és servey de tenir encubert; si açò haveu fet per amor de mi, molt ho dech stimar¹⁷⁰ yo e de molt vos reste en obligació e molt és rahó desige vostra honra, car per la menor de aquestes coses no deu ésser-vos negada gràcia alguna.

Guardant París la gran voluntat de Viana, restà per sobres de amor sens respondre. A la fi, prenent esforços, dix:¹⁷¹

–Il·lustríssima senyora, no puch negar a tanta mercè la veritat ne vull lo camí desviar, qui és sols per al restaurar de ma vida, y pus tant me sou senyora, obeir-vos he en lo que manau, majorment si volrà vostra senyoria recordar a quants desvarios lo amar en estrem¹⁷² excusa. Ver és que só yo aquell qui per haver solàs les nits libertes en fervos serveys, aquelles arribí cerca de vostre palau y les dos voltes fiu armes. Y si de aquesta desigualtat¹⁷³ restau desservida, siau contenta que aquell qui m'·à¹⁷⁴ fet vostre, ell¹⁷⁵ farà de mi la venja a vostra senyoria.¹⁷⁶

–París, no és de oblidar aquella discreció que porà tenir-se en nostra vida. Yo us faré avís de loch on ab major spay porem fer-nos certs de les intencions/[b.iii^v] nostras¹⁷⁷.

[31] ¹⁷⁸Pochs dies après fon París on manà Viana, la qual conexent quant ab rahó dubtava¹⁷⁹ París palesar ni rahonar¹⁸⁰ la voluntat que ab tanta congoxa portava per la excel·lència¹⁸¹ que per bellesa, stat y dispusició¹⁸² sobre les altres tenia com a senyora, li¹⁸³ dix aquestes noves:¹⁸⁴

–París, les condicions y criansa¹⁸⁵ que teniu vos fan tant gran que no sé qui¹⁸⁶ fossen per ygualar-se a vós. E la dispusició¹⁸⁷ e sfors e serveys, de què per vós só stada servida, tals són, que a vós sol me fan deutora. Y pus per vostre tan sforçat ànimo he merescut renom de la més bella, no és rahó sia sinó del major cavaller. E no [u]s vull negar que lo major bé per a mi és sentir la voluntat vostra. Y lo que és sols lo descans per a vós, és lo repòs par a la vida mia.¹⁸⁸

–Tant gran és lo bé de vostra senyoria y tan palès a tot lo món, que soferint yo dolors may no vists vivia y nunca us senyalí ni us parlí y encubert vos servi¹⁸⁹ perquè no us fos deservey en la opinió dels miradors, qui no sentien quant lo estrem del voler no sols me scusava de tan¹⁹⁰ folla empresa; mes encara en alguna manera me ygalava ab los grans a qui alguna presumpció acompanyava en vostre servey/[b.iiii^r]. Dexa¹⁹¹ de dir quant só més de satisfacer de la mercè que vostra senyoria me fa en voler no anujar-vos¹⁹² de ser-vos servidor y besa-us¹⁹³ los peus per no haver abandonat a mi, qui tant vivament desige poder-vos plaure.¹⁹⁴

[32] Moltes enamorades noves passaren entre aquells en moltes jornades que pogueren parlar-se, tenint lur pensament sols en poder-se plaure. Axí descansant los treballs de lur enamorada vida per algun temps ab demostracions de lur amor, fins que sentí París¹⁹⁵ lo dalfí casava¹⁹⁶ sa filla. E si ab molt gran cautela se tractava lo casament, a París fon manifest¹⁹⁷, perquè al ver amor nenguna cosa està encuberta. Y perquè los tals ans dels altres desfien, desesperat, ab aquell major strem de passions que poden sentir-se, deya:¹⁹⁸

–O, desaventurat! Y que he volgut yo sforçar-me a coses impossibles! O, trist! E no podia pensar aquests e majors encontres en la fortuna tan pròspera! E com podia creure cosa tan¹⁹⁹ gran fos per mi pacífica, tant contra opinió dels altres? O, Amor sega²⁰⁰, que tu sola²⁰¹ me has embenat en la creensa de aquesta seguratat²⁰² que tenia! O, quant descans és en los desastres poder mostrar ser estades²⁰³ les empreses rahona/[b.iiiiv^v]]bles! E per ço és major passió la mia, perquè no tinch rahó de scusació alguna, sinó en aquells qui han navegat en les mars en què io·m²⁰⁴ trobe. O, Amor! Y per què a tots ygalament no senyoreges? O per què a nosaltres no·ns dónes un altre món en què visquéssem separats dels qui a tu no temen, pus les leys ab què·ns governes tant diferen de les altres?

Ab aquesta major congoxa que tenia arribà en lo loch on havia acostumat hoir-lo Viana, la qual, vehent-lo²⁰⁵ ab mostres de tanta passió alterada, dix:²⁰⁶

–O, París, com sou tal? Qual és la ocasió²⁰⁷ de vostre treball? A penes puch creure siau lo qui tant ha mostrat voler-me, pus sens desfiar de la voluntat mia, pot altra cosa anujar²⁰⁸ vós tant ab strem quant ara anujat vos mire?

A la qual respon París:

–Ygnora vostra senyoria la causa de ma dolor? O, quant a maravella tinch no s'espanta²⁰⁹ vostra mercè ma vida haja bastat acompanyar-me en aquesta derrera vista. Y per cert, quant ab major glòria só stat, tant²¹⁰ ab major e més viva passió resta y ab menor spay per a plànyer mes²¹¹ pèrdues, que tant gran mutació natura nostra no comporta. A mi és cosa certa lo senyor dalfí ha apuntat casament de vostra senyoria y per consegüent de la mort ab lo temps que·m era consentit més viure. /[[b.v^r]]²¹²

–E²¹³ no sou cert, París, que yo a vós vull? Per què, donchs, feu cars²¹⁴ del voler de mon pare? No sou content que io²¹⁵ us ame? Pensau que no·m só tant enemiga que per tant gran interès meu no oblide a mon pare. E no us anugeu²¹⁶ vós fins sapiau yo haver elegit altre senyor sinó a vós, a qui sols ame. E per fer vós més cert de ma desliberació, vull que vostre pare parles al senyor dalfí sia content yo sia vostra muller. E si no u volrà mon pare, conaxareu²¹⁷ a què·m força aquesta voluntat que·m governa e no hajau spant de qualsevol empresa que als dos qualsevol cosa deu ésser a nosaltres leugera²¹⁸, pus la ensenya és amor tant viva.²¹⁹

[33] E París, posat²²⁰ se alegrà de les noves de Viana, tant spantat²²¹ restà del que manava que pensà en fer-li contraris. Però tant la aguardava, que regraciant e oferint²²² obeir-la, pres licència e descobrí a son pare lo que tenia ab Viana e com ell volia ell parlàs ab lo dalfí del matrimoni.

Lo pare de París stech²²³ molt alterat de la erra de son fill e s'esforçà desviar tan²²⁴ folla empresa. A la fi, vehent²²⁵ la porfia e congoxa sua, parlà al dalfí, qui no dexant-lo acabar de dir-li, manassà²²⁶ de sos folls atreviments lo castigaria, manant que ell ni son fill més no/[b.v^v] fossen davant sa vista. E entrà-sse'n en la cambra de Viana dient quant era descontent del atreviment de un seu vassal²²⁷ qui presumia²²⁸ casar ab ella e que no·s anujàs, que en breus dies la casaria ab tal, que·n²²⁹ restaria molt honrada.

[34] Viana, fora son pare de la cambra, dix a Ysabel²³⁰, ab qui sola restà:

–Mon pare vol que yo visca sens París e yo²³¹ fas vot de no casar ab altre, de manera que si volrà mon pare veure'm casada, París serà son gendre.

Dix Ysabel:

–Senyora, mala desliberació és la vostra, que ocasió sereu de la mort de París, que sabut vostra²³² desliber per lo senyor dalfí lo farà matar perquè vós siau altrament casada.

Viana se anujà²³³ molt de les raons de Ysabel, fent-li demostració no prenia a servey sos contraris.²³⁴

[35] Gran temps stiguieren los enamorats sens poder-se parlar ni veure e Adoardo descobrí²³⁵ un dia a París lo dalfí lo volia matar e que fóra bo se apartàs²³⁶ per algun²³⁷ temps. E París, no volent partir sens licència de Viana, acabà que de nits parlaren e, vista la intenció que lo dalfí havia contra París, desliberaren los dos se n'anassen. E volgué Viana de París dos coses: la una, se/[b.vi^r]guretad de²³⁸ persona sua fins a matrimoni; l'altra, que Ysabel nunca per ells fos oblidada.²³⁹

[36] Ab aquest concert, partit París de la enamorada Viana, tramès un criat seu nomenat Jordi en Aygües Mortes e féu-li noliejar una fusta de rems e dexar cavalls per passos en lo camí, senyalant-li volia fer una mort e campar per aquella manera. E açò concertat, en la hora primera del dormir, baxà la delicada senyora ab Ysabel e a peu anaren fora la ciutat, on los sperava Jordi ab quatre cavalls. E cerca de dues hores après de ser partits, hagueren tanta pluja, que ab molt gran desatent cavalcaren tot lo dia. E arribats a una vileta, se apartaren en la casa del rector, qui era²⁴⁰ fora la població per desviar-se del camí, perquè d'ells no·s pogués haver nova. E reposaren aquella nit, e molt gran matí cavalcaren fins a una aygua, qui fon molt gran a causa de la pluja. París manà provar l'aygua a Jordi, lo qual entrant l'aygua lo se'n portà e ell e lo cavall negaren. E pensant star segurs tot aquell dia, tornaren en la posada del capellà d'on eren partits e dexaren aquí Viana ab Ysabel. Anà París ab son cavall per mirar l'aygua quant passar se poria.²⁴¹ /[[b.vi^v]]

[37] Lo dalfí sabuda la partida de Viana, ab aquella discreció que pugué, dels més fiats que tenia tramès per a cercar sa filla per diverses parts; la hu dels quals en aquella hora arribà en la vila on²⁴² stava Viana e no sabent nova, manassava²⁴³ molt dient que si algú tenia amagada aquesta donzella que ell cercava, no anomenant qui era lo dalfí, lo condemnava²⁴⁴ en béns e en persona²⁴⁵ e que ·xxv· de cavall de casa del dalfí venien après d'ell en cerca d'ella. Lo capellà, passant hoí aquelles raons e duptà no fos la de sa casa. E vénch a París e féu-li avís del que hoït havia e seny[a]llant ell no volguera encórrer la pena. París, quasi fora de si, entrà en la cambra on stava Viana dient:²⁴⁶

–Millor fóra per a mi no ésser, que trobar-me en cars²⁴⁷ en què ab alguna manera de consell no poria remediarse; que si ab la mort podien haver fi los meus mals, alegre²⁴⁸ seria, mes morint no pot morir ésser stat yo ocasió²⁴⁹ a vostra senyoria de tanta congoxa. A mi més honrada mort y millor ampliada/[b.vii^r] que ser puga me spera, pus a vós és servida. Mas, què farà vostra il·lustríssima senyoria? Los cavallers del senyor dalfí, pare y tant enemich vostre, són ací, qual stareu davant sa senyoria? Y les raons sues, com les hoireu? A la fe, ni veure no pot vostra mercè ni hoir-lo sens pena y és sola mia la culpa y, pus yo sol vos tinch offesa, és degut yo sol de mi faça la venja.

- Y, tirada l'espasa²⁵⁰, volgué levar-se la vida.²⁵¹
- [38] Viana, esforçada²⁵², pres la mà a París e posà's entre ell e l'espasa dient-li:
 –Què voleu fer, París? Voleu levar-me aquell bé que sol me reste? Més enemich me voleu ésser que mon pare. Si devant ell arribe, filla li só, no·m levarà la vida y levareu-la'm vós la hora que de vostra mort seré certa. Y per ço vull que per mon servey cavalqueu y esforceu²⁵³ salvar-vos, perquè lo temps que viureu, viuré y ab sperança^{254 255}.
- No vulla vostra senyoria manar-me cosa que·l hoir m'espanta²⁵⁶. Y poria lezar lo foch la sua spera? Y on viuré yo sens vostra senyoria? Y pus tinch a morir, millor és en vostra falda y no dexar vós en²⁵⁷ tanta cuyta. /[[b.vii^v]]²⁵⁸
- París, ara voleu començar a deservir-me? A mi par no us tinch merescut que per vós me perda. Partiu y salvau-vos, que ni mon pare pot mal tractar-me ni yo puch ésser sens descans sentint haureu acampada la vida²⁵⁹.
- E féu-lo cavalcar sens lezar-lo més dir, donant-li²⁶⁰ un diamant perquè fos recort e senyal de la amor²⁶¹ li tenia. París partí e passà lo riu, sospesàs lo enteniment seu y memòria y, sens descans ni repar de cosa alguna arribà per dues jornades en Aigües Mortes y ab la fusta passà en Gènova ab un criat seu qui·l governava y servia, stant en tan²⁶² gran pensament que solament no parlava.²⁶³
- [39] Viana, partit París, per desviar los que son pare cercar-la havia tramesos²⁶⁴ no·l seguissen, demanà que arribassen, perquè era²⁶⁵ la que cercaven. E arribats, volgué partissen ab ella²⁶⁶ per anar a²⁶⁷ son pare. E posat²⁶⁸ se mostràs sforçada²⁶⁹ tant, que no gosaven aquells cavallers desobeir-la. Tant soberga passió²⁷⁰ la acompanyava per la absència del per qui vivia, que no·s recordava qual se mostrara devant son pare,²⁷¹ axí era transportada en lo que amava, que li semblava la/[[b.viii^f]] ànima sua en lo cors de aquell vivia. E per ço lo pensament seu era on era aquell, qual stava, quant perillava per la absència trist no desesperàs. Perquè quant major amor li havia coneguda y, per aquella majors gràcies li havia fetes, ab major perill lo mirava.
- [40] Ab aquests debats e semblants arribà davant²⁷² son pare ab lo capellà, son hoste, ab qui lo dalfí, no volent veure sa filla,²⁷³ parlà, informant-se del que d'ella e de París sabia, pregant-lo fos sacreta²⁷⁴ aquesta desventura. E ab fictió de altres interesos, pres la persona y béns del pare de París²⁷⁵ y féu-lo metre en presó, hon fon visitat e aconsolat e servit de tot lo que mester li era per Adoardo. E sa filla féu retraure en una cambra ab Ysabel com a persones preses, segons lo servey los era fet pensant ab aquest mal tracta²⁷⁶ se mudarien²⁷⁷ les intencions a Viana, la qual posat per la absència²⁷⁸ de París no pogués alegrar-se, descansava²⁷⁹ en pensar vivint talment²⁸⁰ de alguna cosa lo servia.²⁸¹
- [41] Passat algun temps, lo amor de pare amansà las fúries del dalfí e manà²⁸² tornar la filla en lo estament²⁸³ que estar²⁸⁴ solia e parlant-li un dia li dix se alegràs que ja no·s recordava de sas erras. Viana, no oblidada dels²⁸⁵ interesos del que amava, suplicà son pare tornàs a mícer Jacobo en sa casa e/[[b.viii^v]] béns.²⁸⁶ Fon content lo dalfí per tirar a si la voluntat de sa filla.²⁸⁷
- [42] Estant²⁸⁸ París en la ciutat de Gènova, fora de tota sperança de cobrar lo stat que perdut havia, apartant-se de tota alegria, visitava e stava contínuament per les sglésies, pensant en lo procés de la sua vida. E un dia, desijant saber què era de Viana, acordà trametre un home seu ab dues letres: la una a son pare, l'altra a Adoardo^{289 290}.
- [43] «Senyor pare,
 La crehensa²⁹¹ de vostra²⁹² congoxa me dóna tant gran passió que no puch atrevir-me en scriure-us lo que tinch cregut, mes no·m poreu veure. Y si éreu cert de quant só aconortat²⁹³ de ma vida si no per causa vostra, no dupte perdonaríeu a mes erres, las quals la pena major de la culpa me par fa prou smenades. Mes per vostre

servey me sforçaré²⁹⁴ poder-vos scriure, suplicant-vos²⁹⁵ descansen prenent consolació ab Adoardo, qui és altra persona mia.

Besa²⁹⁶ les mans a vostra senyoria». ²⁹⁷/[c.i^f]

[44] «Senyor germà,

De ma dolor són cert per ésser absent de tota cosa que descansar-me pogués, desterrat de ma senyora, de vós y de ma terra; quant perdre podia, en un dia perdí. Deman-vos de mercè, senyor, de tot lo ésser de mes pèrdues me aviseu. Recordant-vos exilat quant fratura²⁹⁸ vostres noves y si podia saber sa mercè quant les mans y peus li besa²⁹⁹, segons la fe que tinch, seria fer-li servey e a mi gràcia asenyalada, encomenant-vos³⁰⁰ la vida de mon pare.

Resta³⁰¹ per a vostre manar». ³⁰²

[45] Adoardo, rebudes les letres, donà al pare de París la sua e l'altra mostrà a Viana, la qual deslberà escriure³⁰³ per los recels que de la vida e amor tenia, pensant no duptàs París ésser oblidat si per algú li era fet avís tornada en lo primer estat en salas e festes se mostrava^{304 305}.

[46] «Si de les dos³⁰⁶ parts que tenim podien ésser les operacions distinctes³⁰⁷, poríeu creure, senyor, yo descanse; mes perquè les coses del cors sens³⁰⁸ tenir les de la à/[c.i^v]nima conformes no adeliten ni penen, són més de cert, pus tinch l'ànima tant trista en lo estat³⁰⁹ que mon pare m'è tornada, no sens gran congoxa-m trobe. Y les hores que apartada-m³¹⁰ tenia descansava, pensant en aquells³¹¹ desatents de alguna cosa vós servia y ara essent certa que absent de mi ninguna cosa no-s³¹² pot plaure en tota alegria, vinch a perdre la vida que par³¹³ a vostra mercè sola garde». ³¹⁴

[47] «La teniu, senyor germà, ocasió³¹⁵ gran de aleujar vostres passions, que per ésser la major pena duptar la persona de vostra senyora no fos en congoxa de mal tractes, ara que ja és en lo estat³¹⁶ que solia, remediar deveu als estrens³¹⁷ que preníeu y del que per vós és estada³¹⁸ en treballs de presó, no us ne anugeu, pus ella se n'alegra, que jurat m'è aquell estar³¹⁹ més li satisfeya en absència vostra. Ella ha conduït que hagi³²⁰ estat³²¹ desliurat vostre pare e tornat en sa casa. Sa senyoria vos scriu e vol siau alegre, guardant-vos per les sperances³²², que encara no la dexe. Sos esforços³²³ són majors dels vostres e per ço li pesarà no hage reports, siau altre ab aquestes noves dexant-vos de més dolre.

Feu-nos resposta y³²⁴ sereu servit del que possible³²⁵ sia». ³²⁶/[c.ii^f]

[48] Ab aquestes letres, tramès Adoardo una letra de crèdit a París ab què li foren donats ·v·m·³²⁷ ducats perquè pogués assentar-se. París, rabudes³²⁸ aquestes, estech tan³²⁹ alegre que era gran cosa³³⁰ e legint la letra de Viana, una volta era gloriós pensant aquella senyora era desliure de mals de què ell tanta congoxa tenia, per ésser-ne esta³³¹ causa; altra, quant pensava aquelles noves de quanta obligació eren, plorava las³³² passions que cascú d'ells per lur absència tenien. Però esforçàs en vestir e mostrar-se, per ésser la voluntat de Viana, e per moltes letres scrivi a ella e a Adoardo e molt sovint. La primera qui fon resposta a la de Viana és³³³ aquesta: ³³⁴

«Aquella passió que l'ànima mia comporta, me feya cert, il·lustríssima senyora, sens vostre scriure, no és vostra senyoria en lo estat³³⁵ en què solia. Que no crech siau contenta, pus absent de vós, mon bé, passe³³⁶ la vida y yo servidor só de vostra senyoria, de qui los goigs³³⁷ se dolen de lurs mals. De vostra libertat me só alegrat, perquè és stat³³⁸ remediar a mes culpes. A la pena no, perquè absència la causa, del que manau he volgut obeir vós, que per ésser-vos obedient tinch l'estat y la vida, la qual vos supplica³³⁹ recordeu és sol vostra, perquè yo devant³⁴⁰ vostra mercè dexar-la volguí y vós la acceptàs, comenant-la a mi, qui³⁴¹/[c.ii^v]] sols la guarda³⁴² per vostre manar, en aquest exili de hon besa³⁴³ les mans a vostra senyoria». ³⁴⁴

[49] Lo dalfí, perquè la edat de sa filla era de casar y per assegurar son stat, apuntà casament de Viana ab lo fill del duch de Burgunya, ab tracte e voluntat del comte de Flandes, son sogre. E sabent lo dalfí que lo fill del duch era a una jornada, parlà a Viana del que apuntat tenia, dient-li:

–Filla, aquella amor que als pares nunca dexa avivant dins mi, encara que vostra edat sia tendra, me ha conduït³⁴⁵ vos casàs tant a la honra vostra, perquè en vostra alegria descansàs yo vivint y morint restàs content de vostra contenta vida. Ací serà demà lo fill del duch de Burgunya, la disposició³⁴⁶ y³⁴⁷ manera del qual vos plaurà y aquest serà marit vostre^{348 349}.

–Senyor pare, posat en totes coses sia degut ésser-vos yo obedient y per ésser-ma³⁵⁰ senyor y pare³⁵¹, y per tantes gràcies de què vostra senyoria me ha feta mercè, no deveu cosa voler per a vós, per³⁵² a mi y per al fill del duch tant danyosa, perquè no és en mon poder vuy ésser muller de ell ne de altre/[c.iii^r] de qui vós, senyor, prenguésseu en servey. Y no volgués vostra senyoria sforçar so, perquè³⁵³ ell muller, e yo marit, y vós senyor, filla en una hora perdríem.

Lo pare hoint açò, treballà molt en conduir-la³⁵⁴ a sa voluntat e, vehent que no podia, li dix aquestes rahons:³⁵⁵

–En ésser estat yo civil en castigar-vos, meresch hoir de vós aquestes respostes. Y per la que sou, no merexeu vós lo que yo us dó. Aqueix tacany era per a vós, qui és causa de vostra follia. Sobre ma fe yo·l faré matar y a vós daré càstich tal que us³⁵⁶ faré conèxer y a³⁵⁷ vós y a vostres obres³⁵⁸.

Partit lo pare³⁵⁹ de la cambra de sa filla, treballà ab la mare e altres en conduir-la³⁶⁰, fins que fon arribat lo fill del duch, al qual donà scusa que no stava sana sa filla. E assí fon³⁶¹ lo fill del duch detengut vuyt dies.³⁶²

[50] Vaent lo dalfí que Viana perseverava en sa desliberació e estave³⁶³ axí dura, dix al fill del duch:

–Yo veig ma filla en camí de trigar³⁶⁴ de millorar, per què us demane de mercè que no³⁶⁵ us anugeu. Tornat-vos-ne, car tornada ella en sanitat, sereu servit de nostra³⁶⁶ a/[c.iii^v]puntanent.

E donà-li moltes coses³⁶⁷ de³⁶⁸ preu. E tornàs-se'n a son pare, fent-li relació del que era stat.

[51] Lo dalfí³⁶⁹ manà fer una presó dejús terra, en la qual mes Viana e Ysabel, fent-les viure ab molt desatent y³⁷⁰ pena tan gran que era compassió, sperant que ab aquests mals la conduyra³⁷¹ o restaria venge³⁷² de sa porfia.³⁷³

[52] Sabent lo fill del duch de Burgunya per reports la gran bellesa de Viana, la desijà tant, que un dia partí secretament de la sua terra e anà en lo dalfinat per saber què era de ella³⁷⁴. E lo dalfí lo rebé molt honradament e li dix com Viana no era encara guarida. Ell dix-li:

–Senyor, plàcie-us fer-me gràcia la vege tal qual és.

E lo dalfí, vaent³⁷⁵ açò, dix-li:

–Mon fill, yo no us vull³⁷⁶ tenir en noves, Viana no vol pendre marit per prechs ne per menaces, per què des que vós partís de ací està en presó e molt mal tractada e estarà fins hage mudades ses intencions.

Lo fill del duch pregà lo dalfí pogués parlar ab Viana. E lo dalfí tramès a Ysabel que pregàs Viana que u atorgàs, e tramès-los de menjar e de vestir molt bé. E Viana dix a Ysabel:

–Crech³⁷⁷ lo senyor mon pare pensa poder mudar ma voluntat y no u farà. Digues-li que só³⁷⁸ contenta, mes no vull sia d'aquests quatre dies e serà bo hi sia lo bisbe de sent³⁷⁹ Lorenç.

[53] Lo/[c.iii^l] dia assignat, lo fill del duch ab lo bisbe entrà en la presó e saludada Viana e ell acullit ab aquella cortesia que·s devia, dix:³⁸⁰

–Senyora, lo senyor vostre pare vos ha casada ab mi, qui tant desige poder-vos plaure; deman-vos de mercè siau contenta, que³⁸¹ us do la fe, los reports de vostre valer del dia que de vostra posada partí han feta ma vida trista, tant que no podent més soferir só forçat venir y posar-me en mans de vostra senyoria.³⁸²

–Senyor, quant vostra senyoria ab major cortesia y mostres de voluntat se ha ves mi, tant yo só obligada més mirar en lo interès vostre y si en complaure-us yo més vos offenia, que en fer-vos contrari, ab aquell satisfàs a la obligació y vós, senyor, més me'n sou³⁸³ en càrrech. Y perquè no pense vostra senyoria açò són excuses³⁸⁴ de què·m sia armada, mirau qual stich, que bé se vos he feta major offensa³⁸⁵ en dar loch de entrar-me a veure que en no voler-ho, per lo que ab pena haureu sentit lo mal de ma persona.

E sentiren lo fill del duch e lo bisbe un pudor molt gran, que Viana se havia posada en si donant-los³⁸⁶ entendre era tota guastada. Aquests, marvellats del cars³⁸⁷, ab discreció la³⁸⁸ aconsolaren e·s partiren/[c.iii^v] d'ella, havent compassió gran de sa desventura. E tornàs-se'n lo fill del duch en sa terra e jurà lo dalfí que jamás exiria de presó sinó morta.³⁸⁹

[54] París, qui havia entès per una letra de Adoardo³⁹⁰ lo dalfí havia casada ab lo fill del duch de Burgunya Viana, estava³⁹¹ fora de si. Però pensant quant era lo que Viana havia fet per ell, conexia era rahó fos content e del bé d'ella no·s anujàs, mes no podia esforçar-se³⁹². Escriví³⁹³ a Adoardo pregant-lo³⁹⁴ li fes avís del dia de la festa de les bodes³⁹⁵ de Viana e que ell iria³⁹⁶ a Roma e tornaria en Gènova molt prest.³⁹⁷

[55] Adoardo, partit lo fill del³⁹⁸ duch de Burgunya, vehent³⁹⁹ la gran congoxa en què Viana estava, emprès ajudar-li per amor de París e per consolació de ella. E féu fer una capella dins una sglésia contigua⁴⁰⁰ ab la presó on stave⁴⁰¹ Viana e féu cavar tan pregon una sepultura fins troba[r] lo fonament de la presó. E ell⁴⁰² mateix féu un forat en la presó per on parlàs⁴⁰³ ab Viana, la qual se alegrà tant com viu Adoardo, que fon maravella, e resità-li⁴⁰⁴ tota la manera que havia tenguda/[c.v^f] ab lo fill del duch. E molt lo pregà que escrivís⁴⁰⁵ a París ella se comenave⁴⁰⁶ a ell e que sols li restava l'asparança⁴⁰⁷ de veure'l per a sostenir-li la vida. E Adoardo, per aquella finestra, socorria-la de moltes coses e tenia la clau de la capella molt guardada e escriví a París la manera que Viana havia tenguda ab lo fill del duch de Burgunya e que no havia altra sperança sinó ell, segons li era estat⁴⁰⁸ manat.⁴⁰⁹

[56] Vengut París de Roma, trobà aquella letra, e sabent que Viana estave⁴¹⁰ en presó dix que, pus axí era, que no seria d'aquí avant en loch on⁴¹¹ ne sabés noves,⁴¹² sabent que en Venècia havia tres galeres qui anaven en ultramar anàs-se'n per muntar en elles. E trobant-les ja partides, pensà encara era aquella una de les desaventures sues e aquí sperà navili qui anàs ultramar. E sperant axí, scriví una letra a Adoardo de la sua anada, en què li deya d'aquí avant speràs d'ell com si fos mort. E molt li comanà son pare e mare e la sua Viana. La qual letra Adoardo mostrant a Viana hac tanta⁴¹³ dolor e féu tal complanta⁴¹⁴ com si París fos mort. E romàs molt trista en la presó, tenint present contínuament la sua partida.

[57] París muntà en una galera ab son criat/[c.v^v] e com fon en ultramar, demanà lo camí de Cata[r] e de les Índies. E après de parlar morisch tam⁴¹⁵ bé com si fos nat allí, e l'escuder axí mateix, e vestís com a moro e ab gran barba cercà les Índies e passà en les de Presta⁴¹⁶ Johan. E aquí stech per algun temps e tornà après en la⁴¹⁷ Terra Sancta^{418 419}.

[58] En aquell temps, lo Papa, fort sancta persona⁴²⁰ e de bona vida, sabent lo soldà de Babilònia feya gran guerra als crestians, acordà ab lo rey de França fer empresa gran⁴²¹ e venir sobre ell. E per execució⁴²² millor de açò, acordaren que lo dalfí de França, perquè era molt discret e virtuós e home de grans tractes, pres càrrech de cercar

e spiar la terra de Babilònia; lo qual se[c]retament com a pelagri⁴²³, se partí sol del dalfinat tirant la via de Babilònia. E cercant la dita terra, lo soldà de Babilònia fon avisat e féu-lo pendre e metre⁴²⁴ en escura⁴²⁵ presó ab grans cadenes e ferros e tramès-lo en Alexandria.⁴²⁶

[59] París, sercada⁴²⁷ la terra de Hierusalem, tirà vers Babilònia molt trist de la sua ventura, no havent-li romasos/[c.vi^r] sinó fort poch béns. E tot jorn⁴²⁸ exia al deport dels jardins, on venien molts falconés del soldà. E havia-hi un falcó qui era malalt e lo soldà amave'l molt e París dix-los:

–Aqueix falcó me par que haja⁴²⁹ mal de pedra.

Digueren los faconés:

–Moltes coses n'avem fetes e no li val res.

Dix París:

–Donau-li d'açò que yo us daré ab lo past e guarirà si res li deu valer.

E los falconés donaren-li lo que París los havia dit e en poch dies lo falcó fon bé guarit. E aquests, per açò, prengueren gran amistat ab París e lo soldà, per amor del falcó e per lo bé que ls faconés⁴³⁰ li digueren d'ell, féu-lo almirant.⁴³¹

[60] Estant⁴³² axí, un⁴³³ jorn vengueren en aquell⁴³⁴ deport dos monjos de ponent e París pres gran amistat ab ells e dix-los:

–Vosaltres haveu vist lo sanct Pare, molt me marvell que ell comporta que moros sien senyors de aquesta terra.

E là un monjo dix:

–Ara és stat descubert un tracte que un gran baró de ponent era passat de ça per spiar aquesta terra e lo soldà à'l pres e à'l tramès en Alexandria e mes en⁴³⁵ presó, en gran dan e gran càrrech de crestians.

E demanà-li París qui era e lo monjo respòs lo dalfí de Viana de França, de què París fon molt alegre, mes no u⁴³⁶ mo/[c.vi^v]strà, e dix al monjo:

–Gran pler⁴³⁷ hauria de veure'l e si vós hi voleu venir ab mi parlarem ab ell y no sé la sua lengua e vós sabeu-la.

Lo monjo essent content, París anà als seus amichs falconés⁴³⁸ dient-los com ell se'n volia partir e havia mester una letra de comendació del soldà que pogués anar e star per tota sa terra. E aquests hagneren-li la letra molt favorable, ab comandament⁴³⁹ que en tot loch on fos li donassen posada la que⁴⁴⁰ volgués e totes coses necessàries. E manà més lo soldà donar-li de vestir e moneda. París pres comiat del soldà e anà en Alexandria ab lo monjo.⁴⁴¹

[61] Lo senyor de Alexandria, vist lo comendament, féu-li gran festa e li donà posada. E París, qui molt desijava veure lo dalfí, anà parlar ab les guardes dient-los com ell volia parlar ab lo dalfí. Las guardas⁴⁴² obriren la presó e París e lo monjo entraren. E París dix al monjo que⁴⁴³ li saludàs lo dalfí. E lo monjo dix al dalfí les saluts de París e com era de cor e de voluntat cristià⁴⁴⁴ e que no era vengut aquí sinó per aconsolar-lo⁴⁴⁵. E volent saber París què era de Viana, féu-li demanar si havia muller ne infants. E lo dalfí pres-se a plorar e contà-li com havia muller e una filla que estave en presó, e contà la manera com ne per què stave⁴⁴⁶ presa; las⁴⁴⁷ quals/[c.vii^r] paraules París posat donàs a conèxer no les entenia, li eren molt plasents⁴⁴⁸ de oyr⁴⁴⁹. E parlaren de moltes coses, tant, que al dalfí donà de parer fos fora de presó lo temps que ab ells se aconsolà. E partint-se París pregà les guardes que ajudassen a passar la vida al presoner. E ells per amor de París milloraren-li moltes vegades les viandes.⁴⁵⁰

[62] Un jorn, stant París parlant ab lo monjo, dix-li:

–Gran tala és aquest tan noble baró stigma⁴⁵¹ pres, per què si vós volreu ajudar-me yo-l desliuraré ab la ajuda de Déu e de la Verge Maria; mes dupte com sia en sa

terra no·m abandonàs e yo no he offici de què pogués viure e per ço abans de traure'l volria me juràs e prometés yo pogués viure en sa terra segons ma condició.

Respòs lo monjo:

–Ab tot sia gran perill yo só prest a morir per tal empresa e yo li'n parlaré de molta voluntat.

[63] Aquell dia, lo monjo anà a la presó e dix al dalfí com aquell bon cristià⁴⁵² lo volia traure de presó, mes duptava com fos en sa terra no·s oblidàs d'ell. E lo dalfí dix:⁴⁵³

–És molta rahó fasse⁴⁵⁴ gràcies a ell e a vós de tant gran oferta e de tant/[c.vii^v] gran perill. E posat que yo tinch merescut ell fassa tant per mi, emperò digau-li que si ell per servey de Déu e per sa cortesia vehent ser⁴⁵⁵ possible volrà empendre tan⁴⁵⁶ gran cosa, no dupte que yo só content de jurar sobre lo preciós⁴⁵⁷ cors de Jesuchrist⁴⁵⁸ que si ell me traue de aquesta presó yo·l faré senyor de tot lo meu dalfinat, sol que yo muyra⁴⁵⁹ en terra de cristians^{460 461}.

[64] La resposta feta a⁴⁶² París, ell féu sacrificar al monjo lo cors preciós⁴⁶³ de Jesuchrist⁴⁶⁴ e anaren a la presó. E lo dalfí jurà sobre lo sagrat cors de Jesuchrist⁴⁶⁵ que faria totes coses que París volgués e en senyal de prometença e amistat ell rehebé lo sacrament.

[65] París, partit de la presó, parlà ab un patró d'una galera de venecians e pres aquell ab jurament⁴⁶⁶ e descobrí-li lo tracte que volia fer del dalfí e, donant-li gran moneda e faent-li gran prometensa de part del dalfí, lo patró li promès de portar-lo. E fet açò, París tornat dins la ciutat e haguts⁴⁶⁷ martells e tanalles⁴⁶⁸, e feta singular provisió de bones viandes e de molt bon vi, anà a les guardes dient-los com per lo matí ell se'n volia partir e perquè li havien fet molts plers, aquella nit volia sopar ab ells.

[66] E com hagueren sopat, hagueren tant menjat e begut, que foren embriachs que no·s/[c.viii^f] vehien ni·s podien moure. E París pres les claus de la presó e⁴⁶⁹ donà-les al monjo, dient-li que desferràs lo dalfí com pus quedament pogués e ell miraria per les guardes. Lo monjo obrí la presó e desferrà les cames e mans al dalfí e vestí'l com a moro e partint de aquí tots tres, anaren a la marina e montaren en la galera hon ja eren l'altre monjo e lo criat de París.⁴⁷⁰

[67] París féu fer vela e Déu donà'ls⁴⁷¹ tan bon temps que jamés calaren fins a Barut, qui era de cristians; de què lo dalfí hac molt gran pler⁴⁷² e menlevà moneda. E partint d'aquí⁴⁷³ arribaren en Xipra⁴⁷⁴, d'on era rey un qui era stat de les partides de França e conech lo dalfí e féu-li gran festa e li donà gran moneda e dues galeres qui·l menaren fins Aygües Mortes. E arribats en la ciutat⁴⁷⁵ de Viana, fon feta gran festa per tota la sua terra ·xv· jorns. E Viana là hon⁴⁷⁶ era se n'alegrà e·n pres⁴⁷⁷ consolació.⁴⁷⁸

[68] Lo dalfí, ajustat son consell, dix-los:

–Senyors, vosaltres per vostra cortesia haveu mostrat trobat pler de nostra venguda, per què us prech façau/[c.iii^v] a Déu e en⁴⁷⁹ après en aquest bon home cristià gràcies, car ell m'è desliurat e tret de presó. E vull que en vide⁴⁸⁰ e après la mort mia ell⁴⁸¹ haze la mia⁴⁸² senyoria.

Per què tots los barons honraren⁴⁸³ molt a París.

[69] París totes coses oÿa⁴⁸⁴ e jamés no parlava sinó morisch e tots jorns vehia Adoardo, mes aquell no·l conexia. E parlant un jorn ab lo monjo, dix-li:

–Yo us prech digau al dalfí que aquella filla que té en presó vulla donar-la'm per muller.

E lo monjo dix-ho al dalfí, lo qual respòs era content, mes⁴⁸⁵ que no podia casar-la per força; mes per mostrar la voluntat⁴⁸⁶ que tenia en complaure'l, pregà lo bisbe de sent⁴⁸⁷ Lorenç ab lo monjo anassen parlar ab Viana. E arribats a la presó, lo bisbe dix-li com lo dalfí li perdonava de quant lo havia desobeït, sol⁴⁸⁸ que li plagués atorgar per

marit aquell bon cristià⁴⁸⁹ qui·l havia tret de presó, car ell era noble home e de bon linatge. Viana, qui gran temps havia no havia vist negú, ab mostres de molta tristícia, respòs:

–De açò que mon pare m'ha perdonat yo li'n fas gràcies, mes⁴⁹⁰ no só en cars de star en lo món. Bé u sabeu vós, bisbe, no us recorda com fos ací ab lo fill del duch de Burgunya qual me sentís? Considerau que só pijorada⁴⁹¹, per què us demane de gràcia digau⁴⁹² a mon pare aquesta justa excusa mia.⁴⁹³ /[[d.i^r]]

[70] Lo bisbe e lo monjo digueren⁴⁹⁴ al dalfí la resposta de Viana devant París, refermant lo bisbe e⁴⁹⁵ dient que de veritat era mig podrida. París, qui sabia per letra de Adoardo la manera que Viana havia tenguda⁴⁹⁶ ab lo fill del duch, dix al monjo ell volia parlar ab ella. Tots tres anaren, e París féu-la saludar al monjo, dient-li:

–Senyora, vostre pare vos ha casada ab mi, plàcie-us vullau fer-me gràcia ser-ne contenta, recordant-vos que per traure vostre pare de presó he oblidat lo meu. E perquè fent-me aquesta gràcia satisfeu a quant he fet per a vostra honra, me par deveu complaure e fer lo manament del senyor vostre pare.⁴⁹⁷

–Io só certa⁴⁹⁸ de vostre valer e discreció e del⁴⁹⁹ que haveu fet tant per al senyor mon pare no seria sufficient yo en poder satisfacer en ésser-vos muller ni en ésser-vos cativa, mes a la veritat no vull danyar yo persona a qui só tant obligada: yo tinch una malaltia que no só per⁵⁰⁰ star al món, altrament servir vós fóra fer-ma⁵⁰¹ gràcia.

París féu respondre al monjo per sa part no feya cars de la malaltia sua e que la suplicava fos contenta, que lo desig seu era no partir-se d'ella e que sa senyoria hi pensàs. E pregà a Ysabel volgués ésser de sa part, offerint fer per ella quant manara, e que per lo endemà⁵⁰² tornaria per la/[[d.i^v]] resposta.⁵⁰³

[71] E l'endemà⁵⁰⁴ París e lo monjo tornaren a Viana demanant-li sa senyoria què havia deslberat. Respòs Viana la sua deslberació era de nunca partir-se de sa intenció. Lo monjo per París la suplicà almenys li plagués portar una cosa de las suas⁵⁰⁵ e Viana, desijant exir de aquella porfia⁵⁰⁶, le y atorgà. París se tragué del dit lo diamant que Viana li havia dat en la iglésia⁵⁰⁷ com d'ella se partí e donà'l a Viana e isqueren-se⁵⁰⁸ de la presó. E essent defora, París dix al monjo que·l speràs e ell iria⁵⁰⁹ per veure Viana què feya e trobà-la molt meravellada del diamant. E com París la viu⁵¹⁰ axí star, dix-li:⁵¹¹

–Molt graciosa senyora, aqueixa joya és tal que no dupte per ella me hajau mercè, per cert la més bella e la més estimada és que⁵¹² tingués de ma vida.

E Viana, que estave⁵¹³ meravellada del diamant, fon més meravellada com hoí⁵¹⁴ parlar aquell qui⁵¹⁵ jamés havia parlat, en tant que estech spantada. E no podent París soffrir⁵¹⁶ aquella congoxa dix-li:

–Senyora, tornau vostre pensament en alegria, que yo só París, lo servidor vostre, lo qual nostre Senyor vos ha portat perquè d'ell sia servida. Dexau/[[d.ii^r]] de més dolre, que ja és hora descanse vostra il·lustríssima senyoria.⁵¹⁷

[72] E conexent⁵¹⁸ Viana aquest ser aquell que tant desijava, alterada per la novitat de la cosa, stech no parlant sospesa en un èxtasi tant gran, que bé senyalava l'ànima sua per la soberga alegria ocupada⁵¹⁹, les operacions sues no exersia⁵²⁰, de què sa vida perillà⁵²¹, fins que lo desig de ser ab qui amava sforçà⁵²² dient:

–París, e sou⁵²³ vós aquell per qui tota ma vida sospire? Y és ver que tinch licència descansar en vostres brassos⁵²⁴ y és content lo senyor mon pare yo sia vostra? O, París, y ab tercer demanàveu vós yo fos vostra y no éreu cert vós⁵²⁵ que ab totes mes forces he defesa per vós aquesta persona vostra⁵²⁶, yo sola contra tants enemichs? O, París, y haveu pogut soffrir⁵²⁷ vós ser-me devant y no saber yo qui éreu? O, mesquina!, major pena tinch recordar-me de aquell poch temps que robat me haveu que de tants anys que vós absent tinch en aquesta presó despesos!

E dient aquestes noves estava⁵²⁸ entre los brassos⁵²⁹ de París e girant-se a Ysabel deya:⁵³⁰

–Veni, dolça germana, veniu⁵³¹! Ací és lo molt amat París, que havem tant/[[d.ii^v]] desijat.

E Ysabel vénc e, conexent-lo, entre ells fon tanta la alegria que no és de poder-se dir.

[73] Isqueren de la presó⁵³² e trobaren lo monjo molt meravellat d'aquesta tan⁵³³ gran amistat e tots quatre anaren al dalfí. E lo dalfí e la muller, qui vaheren⁵³⁴ Viana, la qual havia tres anys que no havien vista, començaren de plorar. E lo dalfí dix-li:⁵³⁵

–Filla, ya sabeu com aquest bon cristià m'ha desliurat de presó e per ço vos stimaré lo atorgueu per marit.

Al qual Viana dix:

–Senyor pare, yo só aparellada en fer vostra voluntat, e plàcie-us perdonar-me les coses passades he·m doneu vostra benedictió.

La qual lo dalfí beneý besant e abessant-la⁵³⁶ .⁵³⁷

[74] Lavors, París se agenollà als peus del dalfí, dient-li:

–Molt alt e molt noble senyor, sàpia la senyoria vostra que yo só París, vostre servidor, lo qual ventura gran ha portat en poder-vos fer aquell⁵³⁸ servey tant asenyalat⁵³⁹ per arribar en aquesta jornada e per ço suplique⁵⁴⁰ a vós, senyor, plàcia perdonar-me mes erres, restant a vostre manament com a vasall e servidor vostre.

Vaent lo dalfí que aquest era París, fon meravellat tant/[d.iii^r] que una hora estech⁵⁴¹ que no poch res dir; mes a la fi tordat, lo levà de terra per la mà, besant e abessant-lo⁵⁴² molt alegrament. E lo sendemà lo dalfí féu gran convit en lo qual foren molts barons e cavallers de la terra sua e lo pare e mare de París, no poch alegres de la venguda de lur fill e de la tanta honor sua. E foren fetes grans alegries per tota la terra qui duraren ·x·⁵⁴³ dies.⁵⁴⁴

[75] ⁵⁴⁵Lo dalfí scrivi a son sogre, lo comte de Flandes, tota la⁵⁴⁶ manera de la exida de la presó e com donaria⁵⁴⁷ sa filla per muller a París e que li plagués ésser-hi, lo qual tramès son fill com ell fos malalt⁵⁴⁸. E arribat lo fill del comte en lo dalfinat, lo dalfí⁵⁴⁹ aparellada gran festa e convit e sons e ministres⁵⁵⁰, e⁵⁵¹ convidats molts barons e cavallers, axí de la sua terra com estranys,⁵⁵² davant tots féu sposar a París⁵⁵³ la enamorada Viana ab gran alegria. E fetes bodes⁵⁵⁴, nostre Senyor los féu gràcia de fills, de molts béns e senyoria. E volgué París casàs ab Ysabel Adoardo, donant-li⁵⁵⁵ tots los béns seus qui eren estats⁵⁵⁶ de micer Jacobo, son pare,⁵⁵⁷ restant ell content y amat senyor e dalfí de França. /[[d.iii^v]]

[76] La vida dels dos fon molt larga, sos fills e filles molt favorits en casar ab cases reals de Aragó y de França y en lo morir los fon feta molta honra segons la vida d'ells a tot lo món era estada accepta⁵⁵⁸ .⁵⁵⁹ /[[d.iv^r]]